

ció, a protekcionizmus, a tekintélyelvű uralom és rendpártiság minden elemét, amely a román társadalom különböző rétegei által olykor hagyományosan „fogyasztható” vagy szoktatással újonnan megkedveltethető. A Tudor-féle tan lényege azonban a román totalitarizmus etnokratikus elvével és militáns etnocentrizmusával való folytonosság, amivel „rendszerelváltó” párt létrehozására folytatja a nemzeti kommunizmus totalitárius radikalizmusát, azaz a „radikális folytonosság” képviselője. Ami a szemébe előtt lebeg: egy hasonló diktatúra, nyilván ezúttal a magántulajdonra alapozva, de a más nemzetiségű polgárok kíméletlen kiszorításával és büntetésével, egyebekben a saját nemzeti tömegek alávetésével és kíméletlen igába hajtásával.

Nemzetközi szinten is jól ismert a Nagy-Románia Párt ádáz magyarellenessége. Az erős magyarelles beállítódást Romániában az elemzés összefüggésbe hozza részben az RMDSZ etnikai pártjellegével, ami a maga részéről jól formált „ellenségképet” kínál ürügyül a román etnonacionalista fundamentalizmus számára. Ez utóbbi azonban, ürügyeken innen és túl, a magánvaló.

Komáromi Sándor

A nacionalizmus kiterjedése: nacionalista magatartás szerkezete Magyarországon és Jugoszláviában

Todosijević, Bojan: Dimensions of Nationalism: Structure of Nationalist Attitudes in Hungary and Yugoslavia. = Central European Political Science Review, 2. vol. 2001. 6. no. 170–185. p.

Ha valaki egy népcsoportot, mondjuk nemzetet antidemokratikusnak, önkényuralminak, kollektivistának, ellenségesnek, idegengyűlölőnek, míg ezzel szemben másokat demokratikusnak, egyenjogúságot biztosítóknak, polgárinak és individualistának nevez, akkor ezt a felfogást rendszerint előítéletesnek és etnocentrikusnak nyilvánítják. Ha viszont az olvasható, hogy egy bizonyos „nacionalizmus” antidemokratikus, önkényuralmi, kollektivistá, ellenséges, idegengyűlölő, míg egy másik fajta nacionalizmus demokratikus, egyenjogú, polgári stb., akkor ez a nacionalizmus „elméletének” elemzéseként jelenik meg, ami a „keleti” nacionalizmus és a „nyugati” nacionalizmus ellentétes megítélésére utal.

Ezt a kettős tipológiát kísérte meg tisztázni néhány szerző, a témát különböző szempontokból megközelítve (pl. Kohn, 1945; Greenfeld, 1992; Hall, 1995; Sugar, 1969; Smith, 1991). Megkísérelték illusztrálni a tapasztalati és elméleti különbséget a „polgári” és az „etnikai” nacionalizmus között. Megállapítható, hogy az elemzések szerint a nacionalista mozgalmak tradíciója, ideológiája nem egységes.

Kahn (1945) véleménye szerint különbséget kell tenni a keleti és a nyugati nacionalizmus között, mert az utóbbi a múlt – valóságot megszépítő – szentimentalizmusa nélkül, az egyén szabadságának alapján nyilvánul meg Angliában, Franciaországban és az Egyesült Államokban. A keleti nacionalizmus a „politikai és társadalmi fejlődésben visszamaradt” országokban érvényesül szervezett, misztikus és tekintélyuralmi formában. A keleti nacionalizmus nem a fennálló államformát akarja a nép államává alakítani, hanem inkább a határokat szeretné át rajzolni az etnográfia igényének megfelelően. Amikor a keleti nacionalisták azt tapasztalták, hogy a nyugatról „importált” nacionalista ideológia náluk nem úgy működik, mint az „exportáló” országokban, ez a tény „megsebezte a tanult társadalmi réteg büszkeségét”, és kisebbségi komplexust váltott ki.

A nacionalizmus szerkezetét vizsgáló csoport – teljes névtelenséget biztosítva – kérdőíveken gyűjtött adatokat szegedi és szabadkai középiskolákban. Az ívek kitöltésére

40 perc állt a tanulók rendelkezésére. A kiértékelés azt mutatta, hogy míg a magyar válaszok egységesek voltak, addig a jugoszláv tanulóké megosztottnak bizonyultak. Az eltérés fő oka: a szabadkai válaszok relatív többsége (42%) a magyar kisebbségtől származott.

A kiértékelt adatok mélyebb elemzése a nacionalista magatartás elterjedtségét tárta fel. Korábbi tanulmányokkal összehasonlítva megállapítható a magyar és a jugoszláv nacionalizmus szerkezetének és kiterjedésének különbsége. Míg a jugoszláv minta elfogadható az egyénekhez viszonyítva a nacionalizmus etnikai-polgári mértéke szerint, addig a magyar minta nem ezt a képet mutatja. Nemzetállamok határon túli kisebbsége makroszinten mobilizálható, és ezt a különbséget jelzik a kérdőívekre adott szabadkai válaszok. Magyarország etnikailag egységesnek mondható, nincsenek számottevő nemzetiségei. Ezzel szemben Jugoszlávia soknemzetiségű ország, amely ráadásul etnikai konfliktusokkal küszködik. A felmérés válaszaiban tükröződik a magyar kisebbség jelenléte. Következésképpen az egész mintavétel – függetlenül az etnikai háttértől – az etnicitás felértékelődése helyzetében készült, ami mind a köz-, mind a magánszférában észlelhető.

Mindenesetre e jelenség magyarázata – különösen az, hogy miért és hogyan befolyásolnak szociális folyamatok egyéneket – társadalom-pszichológiai elemzést igényel. Etnikai konfliktusok heves érzelmi reakciót váltanak ki, amik heves „etnikálódáshoz” vezetnek, és polarizálják a korábban heterogén vagy annak látszó társadalmat.

Annak érdekében, hogy a társadalmi és politikai folyamatok és a nacionalizmus szerkezete tárgyilagosan vizsgálhatók legyenek, érdemes lenne összehasonlítani és azonos módon értékelni a Milosević-rezsim utáni korszak etnikai karakterét. Már csak azért is érdemes volna ezt megtenni, mert a keleti nacionalizmus hipotézise nem minden alap nélkül való. A kisebbségi komplexus talán hasonló szerepet játszik mind a keleti, mind a nyugati nacionalizmusban, és ez kapcsolódhat az egyének különbözőségéhez etno-nacionalista viselkedés formájában. Máskülönb a kisebbségi érzés azt a hiedelmet is gerjesztheti, hogy az egyik népcsoport különb a másiknál, azaz megfogalmazódik az etnocentrizmus és a prejudikáció. A különböző kultúrák nacionalista megnyilvánulásai megérdemelnének időnként többsikű összehasonlítást és elemzést az etnikai konfliktusok elkerülhetősége vagy tompítása, fékezése érdekében.

Kádár József

Milyen Európát szeretne a lengyel katolikus elit?

Szerkesztőbizottsági ülés a Więź-ben

*Mazowiecki, Tadeusz: Europa, jakiej chcemy + Dyskusja
= Więź, 2002. 8–9. no. 43–57. p.*

A Więź c. havi folyóirat a lengyel katolikus elit orgánuma. 1986-ban egyik alapítója, majd főszerkesztője az a Tadeusz Mazowiecki, aki 1989–90-ben az ország miniszterelnöke is volt. A Więź szerkesztőbizottsági ülésén ő tartott bevezetőt a lengyel katolikuság java részének uniós várakozásaival és elvárásaival kapcsolatos kérdésekről. Ez a bevezető időpontilag egybeesett a lengyel püspöki kar EU-témakörrel foglalkozó állásfoglalásával.